

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА
ШЕВЧЕНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КРАЇНОЗНАВСТВА ТА ТУРИЗМУ**

**«ГЕОГРАФІЯ КУЛЬТУРИ І РЕЛІГІЇ».
ПРОГРАМА І МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для студентів спеціальності 106 – географія**

Київ – 2020

УДК 911.3+316.74 (100+477)

ББК 26.8я73

Л 93

Л93 Любіцева О.О.

«Географія культури і релігії». Програма і методичні рекомендації для студентів спеціальності 106 – географія / О.О. Любіцева, І.В.Кочеткова – К: ТОВ «Анва-Принт», 2020. – 24 с.

Рекомендовано до друку вченою радою географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка протокол №11 від «25» червня 2020 року.

Рецензенти:

Лісовський С.А., доктор географічних наук, ст.науковий співробітник, заст.директора з наукової роботи Інституту географії НАН України, завідувач відділу природокористування та збалансованого розвитку

Смирнов І.Г., д.геогр.н., проф. кафедри країнознавства та туризму Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Подано програму курсу «Географія культури і релігії» та надано методичні рекомендації з підготовки до семінарських занять і виконання практичних робіт, а також наведені основні терміни і поняття географії культури і географії релігій.

© О.О. Любіцева, І.В.Кочеткова

ВСТУП

Дисципліна «Географія культури і релігії» входить до обов'язкової освітньої компоненти ОП «Економічна географія» і викладається студентам 3 курсу спеціальності «Географія» спеціалізацій «географія рекреації та туризму», «географічне країнознавство, політико-географічні та міжнародні дослідження», «розвиток продуктивних сил та регіональна економіка», «управління розвитком регіону та міське планування» та спеціальності «Середня освіта (географія)» в обсязі 4 кредити ЄКТС, 120 годин.

Форма контролю – залік.

Метою і завданням навчальної дисципліни "Географія культури і релігії" є ознайомлення студентів з просторово-часовими аспектами буття культури і релігії. Завдання даного курсу полягає в наданні знань із загальних закономірностей геопросторового буття культури і формування георелігійної ситуації, розкритті просторово-часових механізмів формування традиційної культури та її сучасних трансформацій.

Предмет навчальної дисципліни "Географія культури і релігії" полягає у визначенні геопросторових особливостей буття культури, методології геокультурних досліджень; розкритті взаємозв'язку етногенезу, культурогенезу та соціогенезу з розвитком природного середовища; формуванні особливостей географії елементів матеріальної та духовної культури; характеристиці геокультурної та георелігійної ситуації в світі та в Україні.

Вимоги до знань та вмінь.

Студент повинен знати: сутність географії культури як наукового міждисциплінарного напрямку з географічних досліджень про культуру, її теорії, закони та закономірності; сутність географії культури як науки про геопросторові закономірності буття культури; особливості розвитку світової культури, внесок давніх цивілізацій у світову культурну спадщину; особливості традиційної культури народів світу; українську традиційну та сучасну культуру; ознаки світових, регіональних, локальних та місцевих релігій та вірувань, сучасну георелігійну ситуацію в світі та в Україні і причини її формування.

Студент повинен вміти: визначити основні риси господарсько-культурного типу етносів, ареали їх поширення; знайти взаємозв'язок між типами ландшафтів та специфічними рисами традиційної матеріальної та екологічної культури етносу; виявити типові риси культури сучасних цивілізацій, їх взаємовплив та культурні дифузії; застосувати загальні закони та теорії культури до регіональних досліджень з географії культури світу та України; застосовувати методи статистичного, картографічного та регіонального аналізу для визначення регіональних особливостей георелігійної ситуації та визначення причин її територіальної диференціації; прогнозувати вплив геокультурної та георелігійної ситуації на перебіг соціально-економічних процесів в регіоні.

Відповідно означених вимог до знань та вмінь студента, навчальна програма побудована таким чином, щоб на лекціях розкривати проблемні питання

формування геокультурної та георелігійної ситуації та їх дослідження методами географії культури та географії релігії. Тематика семінарських занять спрямована на самостійне опанування студентами інформації про особливості просторово-часового розвитку культури і релігії в розрізі країн та регіонів і має за мету розвинути здатність до аналізу як фахової, так і популярної інформації з метою виявлення коеволюційних зв'язків між етно-, культуро- та соціогенезом в процесі розвитку природокористування від традиційних його форм до сучасних, які формуються під впливом глобалізації і пов'язані з прискореними процесами культурної дифузії.

Місце в структурно-логічній схемі спеціальності. Дана навчальна дисципліна пов'язана в першу чергу з науками гуманітарного циклу: філософією, культурологією, релігієзнавством, політологією, які визначають основні теоретико-методологічні положення дослідження культури і релігії як загально-наукового об'єкту пізнання; з історією світу та України, які надають знання про історичний контекст розвитку культури і релігії. Серед дисциплін географічного циклу – з ландшафтознавством, загальним землезнавством, регіональною економічною та соціальною географією, географією населення і розселення.

Система контролю знань та умови складання заліку.

Результати навчальної діяльності студентів оцінюються за 100 - бальною шкалою.

Форми поточного контролю: оцінювання домашніх самостійних завдань, тестів, що проводяться наприкінці лекцій, та семінарських занять. Студент може отримати максимально 10 балів за усні відповіді на семінарах.

Схема формування оцінки.

Форми оцінювання студентів: рівень досягнення всіх запланованих результатів навчання визначається за результатами роботи на семінарах, бліц-опитувань та експрес-тестів, а також підсумкового заліку.

- семестрове оцінювання:

1. Семінари – максимум 10 балів / мінімум 6 балів

2. Бліц-опитування, бліц-тестування – максимум 5 балів / мінімум 1 бал

3. Якщо студент не отримав необхідну для допуску суму балів з поважних причин, він має право виконати додаткове завдання, яке оцінюється у 10 балів максимум (перелік завдань додається).

- підсумкове оцінювання у формі заліку. Залік проводиться у письмовій (тестовій) формі. Для допуску до заліку, студенти повинні набрати щонайменше 67% від максимально можливого балу семестрового оцінювання (40 балів). Студенти, що набрали менше 40 балів впродовж семестру, до заліку не допускаються. Для успішної здачі заліку, студент повинен отримати не менше 50% від максимально можливого балу, тобто не менше 20 балів. Студент, що отримав менше 20 балів, вважається таким, що не склав залік. Підсумковий бал визначається додаванням семестрового балу та балу, отриманого під час іспиту.

	Семестрова кількість балів	Іспит	Підсумкова оцінка
<i>Мінімум</i>	<i>40</i>	<i>20</i>	<i>60</i>
Максимум	60	40	100

Організація оцінювання:

У курсі передбачено дві змістовних частини. Заняття проводяться у формі лекцій та семінарських занять. Завершується дисципліна складанням заліку.

На лекціях для виявлення рівня засвоєння відповідних знань впродовж семестру проводять бліц-опитування. Підсумкова оцінка (до 5 балів), є середнім арифметичним усіх опитувань, кожне з яких оцінюється за 5-ти бальною шкалою.

Семінари проходять згідно робочої навчальної програми за передбаченим розкладом. Проведення семінарів покликане виявити знання, вміння та комунікації і передбачає виконання індивідуальних завдань, обговорення виявленої проблематики (до 10 балів сумарної оцінки).

Протягом семестру кожен студент має бути опитаним по тематиці семінарів відповідно до графіку учбового процесу. Реферати замість відповіді на семінарі не зараховуються.

При цьому, кількість балів відповідає оцінці:

- 1-34 – «незадовільно» з обов'язковим повторним вивченням дисципліни;
- 35-59 – «незадовільно» з можливістю повторного складання;
- 60-64 – «задовільно» («достатньо»);
- 65-74 – «задовільно»;
- 75 - 84 – «добре»;
- 85 - 89 – «добре» («дуже добре»);
- 90 - 100 – «відмінно».

Шкала відповідності

За 100-бальною шкалою	Оцінка за національною шкалою	
90 – 100	5	відмінно
85 – 89	4	добре
75 – 84		
65 – 74	3	задовільно
60 – 64		
35 – 59	2	незадовільно
1 – 34		

ДОДАТКОВІ ЗАВДАННЯ (виконуються у формі рефератів)

1. Ініціація у традиційних культурах народів світу
2. Модифікація тіла у традиційній культурі народів світу
3. Татуювання як елемент знакуваня в традиційній культурі народів світу
4. Гігієнічні принципи в традиційних культурах народів світу
5. Розвиток поняття про особисту гігієну в європейській культурі
6. Розвиток поняття про особисту гігієну в культурі народів Азії
7. Територіальні відміни в традиційному весільному вбранні
8. Поховальний обряд як елемент духовної культури: регіональні відміни
9. Традиційні зачіски в культурах народів світу
10. Традиційні прикраси в культурах народів світу
11. Зброя як елемент традиційної матеріальної культури
12. Традиційні транспортні засоби як елемент матеріальної культури
13. Знаряддя праці і їх територіальні відміни (за вибором)
14. Музичні інструменти в традиційній культурі народів світу
15. Кастова система організації суспільного життя в різних культурах
16. Технології нешитого одягу – їх трансформації
17. Технології напівшитого одягу і їх трансформації
18. Мода як елемент культури, її відображення в різних аспектах життя
19. Мода в одязі: розвиток в часі
20. Традиційний костюм народів Європи, його сучасне використання
21. Традиційний костюм народів Азії, його сучасне використання
22. Прояви традиційної культури в сучасних субкультурах
23. Еволюція трактування духовної культури і її структури
24. Художня творчість як відображення світосприйняття
25. Наукова творчість як елемент культури, її структура
26. Гуманітарна наука і її розвиток як складової культури
27. Природнича наука в системі культури, її здобутки і розвиток
28. Художня творчість первісного суспільства
29. Поняття про «міську культуру»
30. Культура в сучасних глобалізаційних процесах
31. Музика як складова духовної культури
32. Театр в структурі духовної культури
33. Розвиток кіномистецтва: регіональні відміни і глобальні тренди
34. Традиційна танцювальна культура народів світу
35. Традиційна маска в культурі народів світу

Обсяг реферату: 10-20 стор. тексту + не менше 3-х ілюстрацій .

Друк: формат А4, кегль 14, інтервал 1,5, всі поля по 2 см, шрифт Times New Roman

Структура реферату:

Вступ

Основний текст з рубрикацією відповідно темі

Висновки

Список використаних джерел

Структура навчальної дисципліни

№ теми	НАЗВА ТЕМИ	Кількість годин		
		Лекції	Семінарські	Самостійна робота
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. «Теорія та методологія географії культури»				
1	Культура як об'єкт географічного дослідження. Предметна область геокультурних досліджень	2	1	7
2.	Розвиток геокультурних досліджень в світі і в Україні. Наукові школи	2	2	7
3.	Час в культурі. Культурогенез: просторово-часовий вимір	4		7
4	Методологічні положення геокультурних досліджень	4	2	8
5	Геопросторові особливості формування традиційної культури (ГКТ)	2		8
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. «Геокультурна та георелігійна ситуація: формування та сучасний стан»				
6	Географія елементів матеріальної культури: загальні закономірності (харчування, житло, одяг)	6	4	8
7	Географія елементів духовної культури.	2	2	7
8	Географія релігій світу. Георелігійна ситуація в Україні	4	2	8
9	Географія паломництва в світі і в Україні	2	2	8
10	Геокультурне районування світу (цивілізаційний підхід). Етнокультурне районування України.	2		7
Всього		30	15	75

Загальний обсяг **120 год.**, в тому числі:
лекції – **30 год.**, практичні – **15 год.**, самостійна робота - **75 год.**

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

ЛЕКЦІЇ

Тема 1. Культура як об'єкт географічного дослідження. Предметна область геокультурних досліджень

Культура як об'єкт наукового дослідження. Поняття про культуру, його трактування та розвиток. Культура як об'єкт міждисциплінарного дослідження. Культурологія і її предметна сутність. Предмет географії культури, її місце в системі географічних наук, зв'язок з негеографічними науками. Місце географії культури в системі наук про культуру, її предметна сутність. Структура географії культури

Концепції, теорії, закономірності культури у геопросторовому вимірі. Концепції культури: предметно-ціннісна, діяльнісна, атрибутивна, семіотична, системна. Матеріальна культура, духовна культура. Культура особистості. Культура традиційна та інноваційна.

Теорії культури: лінійної еволюції культур, унікальності цивілізацій, культурного кола («ядер культури»), культурного поля або багатовекторності, системної організації.

Закономірності культури: цілісності, динамічності, конгломеративності, гармонійності, інерційності, мозаїчності. Міська та сільська культура.

Тема 2. Розвиток геокультурних досліджень в світі і в Україні. Наукові школи

Німецька школа «культурної географії»: Гердер, Ратцель, Ріттер. Французька школа «географії людини» і геокультурні дослідження Відаль де ла Блаша, Е.Реклю. К.Зауер і розвиток американської географії культури (школа Берклі). Сучасні зарубіжні дослідження з географії культури.

Геокультурні дослідження в Російській імперії (В.Анучин, В.Семенов-Тянь-Шанський) і в Радянському Союзі (Гохман, Дмитрієвський, Максаковський, Дружинін). Сучасний розвиток географії культури в Росії і країнах «близького зарубіжжя».

Історія розвитку геокультурних досліджень в Україні. Роль С.Рудницького в становленні географії культури. Сучасні школи з географії культури: Київська, Львівська.

Тема 3. Час в культурі. Культурогенез: просторово-часовий вимір

Лекція 1. Поняття часу в культурі.

Час як складова культури. Шкали виміру часу. Функція часу в географії культури (біологічний або подійно-політичний, соціальний, геологічний час), підходи до трактування.

Лекція 2. Культурогенез в просторово-часовому вимірі.

Поняття про культурогенез, підходи до виділення етапів. Коеволюційний розвиток етно-, культуро- та соціогенезу. Поняття про археологічні культури та культурний комплекс. Етапи та особливості культурогенезу: дикість, варварство, цивілізація (культура первісного світу, давня культура Сходу,

антична культура, культура часів Середньовіччя, Відродження, Нового часу, сучасна культура). Технічні інновації як рушійна сила культурогенезу. Еволюційний та трансформаційний шляхи розвитку в культурогенезі. Джерела енергії, їх зміна та вплив на еволюцію традиційної культури, регіональні особливості сприйняття та поширення. Основні технічні інновації в культурогенезі людства. Теорія культурної дифузії та її вплив на культурогенез. Культурогенез та науково-технічний прогрес. Глобалізація: формування та вплив надетнічного культурного поля.

Тема 4. Методологічні положення геокультурних досліджень

Лекція 1. Методологія геокультурних досліджень.

Наукові підходи у геокультурних дослідженнях і базові методи досліджень: історичний (метод часових зрізів), формаційний (узагальнення), цивілізаційний (унікальності), діяльнісний і процесуальний, детерміністсько-технологічний, польових досліджень, системний, їхня сутність і призначення в географії культури.

Поняттєво-термінологічний апарат, базові поняття і категорії географії культури і географії релігії. Рівні геокультурних досліджень.

Лекція 2. Функціональна модель предметної сутності геокультурних досліджень.

Людина як суб'єкт культурної діяльності і носій культури. Механізм формування предмету геокультурних досліджень: ідеологічна, соціальна, ландшафтна підсистеми, види та форми зв'язків. Предмет загальний (геокультурна система) та конкретний (культурний ландшафт). Культурний ландшафт як об'єкт геокультурних досліджень: його структура, типи, форми. Культурний ландшафт як світова і національна культурна спадщина.

Тема 5. Геопросторові особливості формування традиційної культури (ГКТ)

Поняття про традиційну культуру та її трактування. Форми та типи традиційної культури. Господарсько-культурні типи як елемент традиційної культури: характерні ознаки, поширення господарсько-культурних типів традиційного та новітнього характеру. Традиційні ГКТ: 1) збирачів, мисливців та рибалок; 2) мотичних землеробів; 3) скотарів; 4) орних землеробів. Новітні ГКТ: 1) товарного землеробства та скотарства; 2) концесійного господарювання; 3) урбопромислові. Поняття про екологічну культуру. Географічна культура: географічна інформація, знання в традиційній культурі та в умовах глобалізації. Картографічна культура.

Тема 6. Географія елементів матеріальної культури: загальні закономірності

Лекція 1. Геопросторові особливості системи харчування як складової матеріальної культури

Харчування як явище культури. Основні продукти харчування та їх поширення: пшениця, рис, кукурудза; просо та ячмінь – технології їх вирощування, обробітку, приготування. Традиційна кухня як елемент культури,

особливості приготування та споживання. Системи харчування: соціальні та регіональні. Типи харчування і районування світу за типами харчування.

Лекція 2. Геопросторові особливості традиційного житла як складової матеріальної культури

Традиційне житло, його еволюція. Основні будівельні матеріали та особливості їх застосування в традиційних технологіях будівництва. Класифікація традиційного житла. Сільська та міська архітектура. Планувальні характеристики будівель. Облаштування житла: меблі, посуд, інтер'єр. Ареали поширення основних типів житла (за формою, будівельними матеріалами, технологією будівництва, особливостями облаштування).

Лекція 3. Геопросторові особливості одягу як складової матеріальної культури

Одяг як складова культури. Класифікація одягу за матеріалами, технологіями пошиття. Поширення основних типів одягу. Мода та костюм. Історико-географічний нарис розвитку традиційного вбрання: гармонійність одягу, взуття, прикрас, зачіски, прикрашання тіла; косметика, гігієна тощо, стійкість культурних традицій та трансформації.

Тема 7. Географія елементів духовної культури.

Лінгвогеографія. Способи і форми передачі інформації. Мова як основа культури і мовне різноманіття світу. Еволюція абетки. Особливості сучасної писемності. Лінгвогеографічне районування світу.

Духовна культура та її структура. Традиційна духовна культура: народний епос, фольклор, співи, танці, народний театр, традиційний живопис, традиційні промисли та ремесла в сучасному світі. Регіональні особливості обрядовості, зародження освіти, науки.

Наука як складова духовної сфери: природничі, технічні, медичні, гуманітарні науки – просторово-часові особливості розвитку. Географія в системі наук, її структура, внесок у світову культурну спадщину.

Мистецтво, його складові, етапи розвитку та регіональні особливості: декоративно-прикладне, архітектура, скульптура, живопис, графіка, художня література, музика, хореографія, театр, кіно, телебачення. Мелогографія.

Тема 8. Географія релігій світу. Георелігійна ситуація в Україні

Формування сучасної релігійної карти світу Релігія як суспільне явище і складова духовної культури. Сутність релігії та її суспільні функції. Організація релігійного життя. Розвиток релігійної сфери. Теорії походження та ранні форми релігії (фетишизм, тотемізм, магія, анімізм). Політеїзм, «двобожіє» та монотеїзм в давніх релігіях. Сучасна географія релігій. Розвиток релігійної думки. Історико-географічні аспекти розвитку та поширення релігій: місцеві, локальні, світові релігії. Георелігійна структура населення та георелігійна ситуація в сучасному світі: регіональний аналіз.

Георелігійна ситуація в Україні і її трансформації. Історико-географічний нарис формування та розвитку георелігійної ситуації. Християнство:

православ'я, католицизм, протестантизм. Іслам. Іудаїзм, інші релігії. Сучасні релігійні течії та вірування. Тенденції розвитку релігійної сфери в Україні.

Тема 9. Географія паломництва в світі і в Україні

Паломницький рух у світових та локальних релігіях. Центри паломництва світових релігій. Свята Земля в світовій традиції паломництва.

Традиція паломництва в українській культурі. Сучасний етап розвитку паломництва в Україні. Паломництва Україною, в Україну, з України. Паломницькі центри України.

Тема 10. Геокультурне районування світу (цивілізаційний підхід).

Етнокультурне районування України.

Поняття про цивілізацію, підходи до її визначення. А Тойнбі і «генеалогія» сучасних цивілізацій. Сучасні цивілізації на карті світу (різноманіття підходів).

Методологія геокультурного районування: макро-, мезогеокультурні регіони світу. Геокультурні локалітети і методика їх виявлення.

Етнокультурне районування України. Характеристика етнокультурних районів: Галичина, Закарпаття, Волинь, Поділля, Полісся, Середня Наддніпрянщина, Запоріжжя, Слобожанщина, Південь (Донщина, Південне Причорномор'я, Таврія, Бесарабія, Буджак)

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ п/п	Тема семінару	Кількість годин	примітки
1	Культурна спадщина давніх цивілізацій	2	студент обирає цивілізацію з переліку. Умова – цивілізації не мають повторюватись в одній групі
2	Традиційна культура народів країни (за вибором) та її трансформації під впливом глобалізації	4	країна для дослідження – за вибором студента в межах субрегіону, який задається викладачем.
3	Традиційна українська культура та її сучасні трансформації	4	студент обирає народне ремесло або промисел і характеризує усно за планом. Темі в групі не мають повторюватись.

4	Субкультури: географія і історія формування	2	студент обирає одну субкультуру і характеризує усно за планом. Умова: субкультури в одній групі не мають повторюватись
5	Георелігійна ситуація в світі: просторово-часові особливості формування	2	
6	Захист результатів виконання практичної роботи №1 «Інвентаризація сакральних споруд м. Києва»	1	

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Тема 1. Культурна спадщина давніх цивілізацій

Мета семінару: згенерувати знання студентів: шкільні з географії світу і всесвітньої історії, отримані в університеті в курсі з української і зарубіжної культури, щоб спрямувати їх на розгляд питання про витоки сучасної культури і різноманіття геокультурної ситуації як втілення теорії «культурного кола» і культурних дифузій.

План семінару

1. Час виникнення, загальна характеристика природних умов і ресурсів.
2. Характеристика людності, здобутки, видатні пам'ятки
3. Пам'ятки, які увійшли до Світової культурно-історичної і природної спадщини ЮНЕСКО (їх опис)

Перелік цивілізацій: 1. Єгипетська, 2. Андська, 3. Давньокитайська, 4. Давньоіндійська, 5. Шумерська, 6. Майя, 7. Юкатанська, 8. Мексиканська, 9. Хетська, 10. Сірійська, 11. Вавілонська, 12. Персидська 13. Арабська, 14. Індуїська, 15. Еллінська, 16. Давньоримська, 17. Візантійська 18. Західноєвропейська (доби середньовіччя), 19. Кочовиків Євразії (середньовіччя), 20. Кельтська, 21. Іудейська, 22. Османська 23. Полінезійська 24. Давні цивілізації Центральної Африки, 25. Урарту, 26. Корейська, 27. Японська, 28. В'єтнамська, 29. Тибетська, 30. Фінікійці, 31. Вікінги, 32. Цивілізації Західної Африки, 33. Цивілізації Східної і Південної Африки, 34. Скіфська 35. Бактрія (держави Середньої Азії) 36. Кавказька 37. Культура і мистецтво доісторичної доби 38. Трипільська. 39. Крито-Мінойська 40. Давньоримська

Тема 2. Традиційна культура народів країни (за вибором)
та її трансформації під впливом глобалізації

Мета семінару: навчити студентів аналізувати різномірний матеріал, узагальнювати його і знаходити взаємозв'язки між розвитком природокористування, матеріальною культурою та формуванням поняття «традиційна культура» певного етносу як ознака його ідентичності; виявляти ознаки спадковості культури та культурної дифузії (запозичень, взаємовпливів в процесі історичного і сучасного розвитку); виявляти «ядра культури» країни (регіону) та визначати їх вплив щодо національної ідентичності.

План семінару

1. Географічне положення країни (макро-, мезо-, сусідське положення)
2. Основні етноси і ареали їх проживання. Корінний етнос країни.
3. Лінгвістична ситуація в країні
4. Елементи матеріальної культури корінного етносу та основних етносів
5. Господарсько-культурні типи, поширені в країні, основні характеристики
6. Релігійна ситуація в країні. Основні релігії та релігійні течії.
7. Центри паломництва (за наявності)
8. Основні елементи духовної культури основних етносів в країні
9. Внутрішнє геокультурне районування (за наявності)

Тема 3. Традиційна українська культура та її сучасні трансформації

Мета семінару: згенерувати знання студентів, отримані в школі та в університеті під час вивчення предмету «Українська та зарубіжна культура» і предметів географічного спрямування, щоб спрямувати їх на розкриття особливостей формування традиційних промислів і ремесел і їх регіональної специфіки, регіональних рис духовної культури.

План семінару для ремесел:

1. Історія виникнення
2. Загальна характеристика
3. Технологія виготовлення
4. Регіональні відміни та особливості, основні центри

План семінару для промислів:

1. Сутність технології промислу
2. Матеріали,
3. Технологія обробки/переробки,
4. Специфіка реалізації

План семінару для складових традиційної духовної культури

1. Сутність
2. Структура
3. Відображення географічного середовища

Перелік тем:

1. Гончарство; 2. Рибальство; 3. Мисливство; 4. Обробка вовни і волокна; 5. Обробка деревини; 6. Гутництво; 7. Бджільництво; 8. Обробка каменю; 9.

Обробка металів; 10. Обробка шкіри та рогу; 11. Лісові промисли; 12. Соляний промисел; 13. Народна вишивка; 14. Плетіння; 15. Килимарство; 16. Писанкарство; 17. Кулінарія; 18. Виготовлення ляльок-мотанок; 19. Бісероплетіння; 20. Народні наукові знання; 21. Народна медицина; 22. Народний іконопис; 23. Народні музичні інструменти; 24. Народні вірування та прикмети; 25. Народні танці; 26. Народні пісні; 27. Народний театр

Тема 4. Субкультури: географія і історія формування

Мета семінару: виявити динамічність і одночасну конгломеративність культури, культурні дифузії, які формуються під впливом глобалізації на основі дослідження і аналізу поточних джерел

План семінару:

1. Обґрунтування приналежності до субкультури обраної теми
2. Історія виникнення
3. Основні риси
4. Відомі носії, адепти.
5. Канали поширення: музика, вчення та ін
6. Географія субкультури, її осередки
7. Елементи традиційних культур як складові субкультури.

Критерії оцінювання даного семінару:

Тема 5. Георелігійна ситуація в світі і в Україні: просторово-часові особливості формування

Мета семінару: розкрити сучасну георелігійну ситуацію, узагальнивши знання з релігієзнавства, як чинник сучасних політичних та соціально-економічних процесів, поширення знань про світові, регіональні, локальні та місцеві релігії, сучасні релігійні течії, секти та культу, навчити студентів аналізувати різномірний матеріал, узагальнювати його і знаходити взаємозв'язки між традиційною, сучасною культурою та релігійними доктринами, мораллю суспільства, його цінностями та сучасними проблемами людства.

План семінару

1. Сутність, догматика, священні книги та святі місця місцевих та локальних релігій: традиційні вірування та культу, іудаїзм, зороастризм, єзидизм, мандеїзм
2. Сутність, догматика, священні книги та святі місця даосизму, синтоїзму, конфуціанства
3. Сутність, догматика, священні книги та святі місця індуїзму, джайнізму, сикхизму
4. Сутність, догматика, священні книги та святі місця світових релігій (буддизм; християнство – православ'я, католицизм, протестантизм; іслам)
5. Новітні релігії та культу, їх географія.

Студенти обирають одну з запропонованих тем і розкривають її за планом:

1. Сутність догматики
2. Походження

3. Священні книги і особливості організації церкви, особливості богослужбової практики (якщо вони є)

4. Святі місця (паломницькі центри) і традиція їх відвідування

Студенти самостійно здійснюють пошук новітніх релігійних течій, напрямків тощо або сучасних реконструкцій давніх вірувань та культів (Інтернет-ресурс)

Практична робота «Інвентаризація сакральних споруд м. Києва»

Мета роботи: опрацювання методики польових досліджень зі збору і обробки первинної інформації. В процесі роботи студенти ознайомлюються з пам'ятками сакральної архітектури м. Києва і з об'єктами сучасної сакральної архітектури та заповнюють відповідну таблицю. Подальше картографування зібраної інформації спрямоване на виявлення особливостей формування сакрального ландшафту м. Києва і його трансформацій. Результати проведеного дослідження обговорюються і захищаються на семінарі.

Отримана інформація наноситься на картосхему м. Києва. Мета: виявлення сакрального ландшафту м. Києва і його сучасних трансформацій. Виявлення географії сакральних центрів релігій в м. Києві.

ТАБЛИЦЯ

інвентаризації сакральних споруд м. Києва

Дата: «__» _____ 20__ р.

П.І.Б. виконавців: _____

Курс ____, група _____

№ п/п	Повна офіційна назва храму/культувої споруди	Роки (час) будівництва	Точна адреса	Конфесійна приналежність	Чи є споруда пам'яткою архітектурної	Рівень пам'яткоохорони: місцева, регіональна, національна, ЮНЕСКО	Основні реліквії, ікони, храмовий день тощо	Примітки
					и: + так; - ні. <td>З якого року надано охоронний статус</td> <td></td> <td></td>	З якого року надано охоронний статус		

Рекомендовані джерела по курсу «Географія культури і релігії»

Основна література

1. Культура і побут населення України. Навч. посібник.-К., 1991
2. Любіцева О.О., Романчук С.П. Паломництво та релігійний туризм. Навч. посібник.-К.: -Альтерпрес, 2011.-416с.
3. Павлов С.В., Мезенцев К.В., Любіцева О.О. Географія релігій /Навч. посібник.- К.:»АртЕк», 1998.-504 с.
4. Пономарьов А.П. Українська етнографія. Курс лекцій.-К., 1994
5. Ровенчак І.І. Географія культури: проблеми теорії, методології та методики дослідження: Монографія.- Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008.-240 с.

Додаткова література

6. Абрамович С.Д., Чікарьова М.Ю. Світова та українська культура. Навч. посібник. - Львів.: «Світ», 2004.-344с.
7. Баландин Р.К., Бондарев Л.Г. Природа и цивилизация.-М., 1988
8. Білорус О.Г. Глобалізація і національна стратегія. - К.: ВО «Батьківщина», 2001.-300с.
9. Блій Г. де, Муллер Пітер Географія: світи, регіони, концепти /Пер. з англ.; Передмова та розділ «Україна» О.Шаблія. - К.: Либідь, 2004.-740 с.
10. Бромлей Ю.В., Подольный Р.Г. Человечество – это народы. -М., 1990
11. Брук С.И. Население мира. Этнодемографический справочник. - М., 1981
12. Гумилев Л.Н. География этноса в исторический период.-Л., 1990
13. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера Земли. - Л., 1990
14. Земля и человечество. Общий обзор. Страны и народы. - М., 1978
15. Історія світової культури. Навч. посібник /кер. авт. колективу Л.Т. Левчук, 2-е вид. - К.: Либідь, 1999. - 368с.
16. Історія української та зарубіжної культури. Навч. посібник /С.М. Клафійчук. - К.: Знання - Прес, 2004. – 358 с.
17. Історія української культури / за ред. І. Крип'якевича.-К.: Либідь, 1994. – 350 с.
18. Калінін Ю.А., Харьковщенко Є.А. Релігієзнавство /Підручник.-К.: «Наукова думка», 1995. – 256 с.
19. Крисаченко В.С., Хилько М.І. Екологія. Культура. Політика: Концептуальні засади сучасного розвитку.-К.: «Знання», 2001.-598 с
20. Культура українського народу. Навч. посібник. - К., 1994
21. Культурологія: українська та зарубіжна культура: Навч. посібник.-К., 2006
22. Культурологія. Основы теории и истории культуры. Учебн. пособие. - С-Пб, 1996
23. Лосев І.В. Історія і теорія світової культури: європейський контекст. Навч. посібник. - К.: Либідь, 1996 – 224 с.
24. Любіцева О.О. Екологічна культура: поняття, концепція / Екологічні проблеми регіону: суть і шляхи вирішення. - Тез. доп., Полтава, 1997, с.106-107

- 25.Любіцева О.О. Культурологічний підхід в географії і ландшафт як індикатор культури / Людина в ландшафті ХХІ століття: гуманізація географії. Проблеми постнекласичних методологій. - К., 1998, с.135-137
- 26.Любіцева О.О. Ландшафт в географії культури / Ландшафт як інтегруюча концепція ХХІ століття. Зб.наук.праць. - К., 1999, с.150-152
- 27.Любіцева О.О. Стан геокультурних досліджень в Україні / Вісник Київськ.ун-ту. Серія Географія. - К., ВЦ "Київський університет", 1999, вип.45, с.16-18
- 28.Любіцева О.О. Методологія географії культури / Україна та глобальні процеси: географічний вимір: Зб.наук.праць. В 3-х т.-Київ-Луцьк:Ред-вид.відд."Вежа" Волин.держ.ун-ту ім.Лесі Українки, 2000. - т.3, с.258-262
- 29.Любіцева О.О. Географія культури: питання відродження й становлення / Вісник Київськ.ун-ту. Серія Географія.- К.: 2000, вип.46, с. 281-282
- 30.Любіцева О.О. Місце географії культури в системі географічних наук та її структура / Український географічний журнал, 2009, №2, с.48-51
- 31.Любіцева О.О. Географія культури. Програма навчального курсу для студентів географічного факультету.-К.,РВЦ "Київський університет", 1997. - 12с
- 32.Меднікова Г.С. Українська і зарубіжна культура ХХ століття. Навч.посібник. - К.: Знання, КОО, 2002. – 214 с.
- 33.Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу. - К., 1992
- 34.Основи художньої культури. Теорія та історія художньої культури/за ред. Лозового В.О. - Х.: Основи, 1997
- 35.Страны и народы. В 20-ти т. - М., 1978-1985
- 36.Хаггет П. География: синтез современных знаний. - М.: «Прогресс», 1979. – 684 с.
- 37.Чебоксаров Н.Н., Чебоксарова И.А. Народы, расы, культуры.-М.,1091
- 38.Чмихов М.О. Давня культура.Навч.посібник. - К.,1994
- 39.Internet- ресурси

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

ГЕОГРАФІЯ КУЛЬТУРИ – галузь географічних знань, яка вивчає просторово-часові закономірності і форми буття культури, які формуються в процесі взаємодії певного етносу/соціуму з певним ландшафтом/природним середовищем

Об'єктом вивчення географії культури є культура, яка розуміється як властивий людині, людському суспільству спосіб життєдіяльності, історично обумовлений рівнем розвитку суспільства, що знаходить свій прояв у створюваних ним матеріальних і духовних цінностях

Предметом географії культури є вивчення територіальної диференціації культури та окремих її елементів в певних умовах середовища та механізми формування відповідної геокультурної ситуації

ЕТНОС – географічне явище, сформоване історично в певному ландшафті і представлене соціальною спільністю людей, об'єднаних системою

міжпоколінної етнокультурної інформації, зафіксованій в мові, побутовій культурі, поведінці, психічному складі та самоназві

ЕТНОГЕНЕЗ – процес становлення етносу, його адаптації до мінливих умов середовища

КУЛЬТУРОГЕНЕЗ – процес розвитку людської культури, який може відбуватися еволюційним шляхом послідовного розвитку культури, або трансформаційним, пов'язаним із змінами одних культур іншими, культур одних народів культурами інших народів

СОЦІОГЕНЕЗ – процес розвитку соціальних відносин і ускладнення соціальних структур

КУЛЬТУРНА ДИФУЗІЯ – процес поширення культури (матеріальної і духовної) в ході прямої (запозичення, насадження) чи непрямой (опосередкованої) взаємодії різних народів (етносів, соціумів)

МАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРА відбиває механізм адаптації певного суспільства до умов природного і соціально-економічного середовища свого існування і є сукупністю всіх створених людською працею матеріальних предметів і пов'язаних з ними навичок для життєзабезпечення людини та суспільства

ДУХОВНА КУЛЬТУРА – система цінностей, сформована суспільством, що існує в колективній живій пам'яті певного народу, успадковується та закріплюється в певних типах поведінки, відтворюється в мові, традиціях, віруваннях, звичках, ідеології, мистецтві тощо

ЕКОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА відбиває множинність засобів людської діяльності, що склались в ході етно-, культуро- і соціогенезу і закріпились у відповідних системах природокористування, які визначають основні елементи традиційної і сучасної матеріальної культури і закріплені певними духовними імперативами

ТРАДИЦІЙНА КУЛЬТУРА або етнічна культура - сукупність структур колективної свідомості і колективної пам'яті, яка успадковується і проявляється в особливостях характеру, психіки, специфіці ціннісних орієнтацій тощо

ГЕОКУЛЬТУРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ – просторово-часова форма функціонування культури, яка склалася в процесі коеволюційного розвитку етно-, культуро- і соціогенезу і являє собою територіальну систему, в межах якої сполучається традиційний (етнічний) субстрат та надетнічне культурне поле

ГЕОКУЛЬТУРНА СИТУАЦІЯ – просторово-часовий зріз геокультурного середовища як результат хронологічної фіксації стану геокультурного середовища і його елементів

ГОСПОДАРСЬКО-КУЛЬТУРНИЙ ТИП – історично обумовлені сполучення особливостей господарства і культури, які складаються у різних народів, що

знаходяться на близьких рівнях соціально-економічного розвитку в подібних природних умовах

КУЛЬТУРНИЙ ЛАНДШАФТ – соціокультурно-природний територіальний комплекс, виділений за пейзажними ознаками, сформований в процесі взаємодії людської діяльності з природним середовищем, який несе в собі інформацію про процеси адаптації етносу до природного ландшафту, означений цілісністю сприйняття і естетичною цінністю

Культурний ландшафт як об'єкт Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО розглядається як універсальна цінність і найбільш яскравий прояв творчої взаємодії людини і природи в конкретному культурному, історичному та географічному контексті

ГЕОКУЛЬТУРНИЙ АРЕАЛ – родове поняття геокультурного районування, узагальнене визначення форми геопросторової організації культури. Територія, однорідна за станом геокультурного середовища на певній стадії його розвитку. Характеризується певною геокультурною ситуацією, яка визначається за ознаками традиційного природокористування із властивими для нього елементами матеріальної і певною мірою духовної культури, що склалися на даній території в процесі культурогенезу. Масштаби делімітації визначаються метою та рівнем дослідження: на глобальному рівні – *цивілізації*, в межах цивілізацій – *макро-, мезо- і мікрорегіони*. Окремо слід розглядати державні утворення як геокультурні явища іншого порядку. Найменшим територіальним віділом є *геокультурний комплекс* – територія компактного поширення взаємопов'язаних елементів матеріальної і духовної культури, сформована протягом певного періоду «вживання» певної людності у відповідний ландшафт, внаслідок чого сформований культурний ландшафт набув характерних типових рис. Атипові риси культурного ландшафту дозволяють виділяти *геокультурні локалітети*.

Схема 1. Узгодженість термінів і

